

УДК 111.11: 141.144: 111.32: 111.5: 215: 316.3

Р. А. Горбань*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри історії мистецтва
та гуманітарних дисциплін**Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва
Львівської національної академії мистецтв***ВИЗНАЧЕННЯ БУТТЯ В ПЕРСОНАЛІСТИЧНОМУ ВЧЕННІ ЧЕСЛАВА СТАНІСЛАВА БАРТНІКА**

Актуальність теми дослідження пов'язана з потенціалом персоналістичної думки у ХХІ ст., яка має значні перспективи щодо формулювання концепції особистості, здатної подолати деструктивні інтенції розгубленої в інформаційному хаосі й глобалізованому світі людини. Наш сучасник, засновник Люблінської школи персоналізму, польський науковець, філософ і богослов Ч.С. Бартнік, з огляду на завдання переорієнтації католицької теології на створення філософії цілісної людини, протягом кількох десятиліть розбудовує персоналістичне вчення, в якому дає повне розуміння та цілісне бачення людської особи в онтологічному вимірі світу. У зв'язку з чим він звертається до проблеми буття й тлумачить її в аспекті філософії персоналізму.

Мета дослідження полягає у висвітленні філософсько-релігійного підходу Ч.С. Бартніка в інтерпретації категорії буття крізь призму особи в її людських вимірах і виявах. При цьому маємо зазначити, що ім'я Ч.С. Бартніка донині лишається маловідомим в Україні, хоч він є одним з найпоштових наступників К. Войтили (папи Івана Павла II) в антропоцентричній переорієнтації філософії неомізізму. Оскільки персоналістичне вчення цього католицького філософа лишається поза проблемним полем релігієзнавчих вітчизняних досліджень, одним із завдань статті є введення в науковий дискурс українського релігієзнавства тематики філософсько-релігійного доробку професора Бартніка, пов'язаної, зокрема, з персоналістичним розумінням буття.

Згідно класичної філософії, людина спочатку пізнає зовнішній світ, те, що її оточує, натомість, з позиції августинізму, картезіанства та деяких інших філософських шкіл, передусім пізнається думка, суб'єкт, душа. За свідченням Т. Рурка і Р. Рурк, американських дослідників теоретичних засад персоналізму, у цьому філософському напрямку визначення першості пізнання не є таким важливим, позаяк йдеться про синтетичне пізнання буття: разом з тим, що оточує («не я»), людина пізнає себе («я»), або ж, пізнаючи себе, пізнає одночасно й «не я» [12, с. 164]. У трактуванні американських науковців суттєвим залишається персоналістичний погляд на дійсність, причому повний, абсолютний, універсальний – який стосується всього.

Ч.С. Бартнік у статті «Розуміння реальності в персоналізмі» (1989) зауважує, що буття не може бути пізнане, осмислене чи сформульоване як певна концепція без людини. З огляду на це тим, хто намагається з'ясувати зміст буття, варто зважати на людську особу, яка здатна пізнавати, оцінювати, визначати, адже «без особи буття не було б буттям у повному сенсі, не мало б своєї суті» [6, с. 8]. Це людина бачить, відчуває, розуміє, діє, до того ж, в особовий спосіб. Польський філософ не вважає таке сприйняття дійсності ані суб'єктивним, ані ідеалістичним, на його думку, воно є реальним і виступає базовим у категорії пізнання та його методології. На противагу реїстичним тенденціям, персоналістична спрямованість у філософії має універсальний і трансцендентний характер. Універсальність персоналістичного погляду на дійсність пояснюється тим, що її можна зрозуміти й пізнати за допомогою особи, а також тим, що особа постає як універсальна категорія пізнання. У зв'язку з цим навіть Бога неможливо було б пізнати та зрозуміти, якби він не був Особою. З відси постає теза про найповніший і найглибший реалізм пізнання з персоналістичної позиції. Цікавим є наступне твердження Ч.С. Бартніка: «Бог може існувати, а той, хто існує, стає причиною реальності, тільки якщо сам має персональне буття» [6, с. 9]. У результаті цього дійсність, яка бере початок від

Творця, може відзначатись персональним буттям тільки у світлі особових зв'язків-відношень (relatio). У статті «Персоналістична категорія як найвища умова буття» (2002) польський мислитель висуває думку про те, що Бог створює персональну систему, в якій особа має свій вплив і значення стосовно когось або чогось у персональній категорії, оскільки є особою, завдяки чому й постають особові зв'язки-стосунки (relatio), через які реалізується взаємодія і взаємовплив особових світів. Персональність у найвищому ступені концентрується в людській особі, яка виступає головним фактором особових зв'язків-стосунки (relatio) і головним аргументом на користь персональності буття як найвища його категорія. Особа в притаманний їй спосіб зумовлює реальність буття, оскільки без особи не було б реальності, отже, буття мало б характер ілюзії, анонімності, певної неосвоеності. Без реальності не була б можлива і сама особа. Особа і реальність в аспекті існування взаємопов'язані та взаємозумовлені [2, с. 200].

Буття має внутрішні зв'язки-стосунки (relatio) в пізнанні істини, любові, добра, свободи, цінностей, творчості, діяльності, які можливі тільки завдяки особі та здійснюються через посередництво особи, котра в цьому контексті розглядається Ч.С. Бартніком як головна умова і визначальний факт реальності буття. Особа має створювати зв'язки-стосунки (relatio) щодо існування в його загальному чи індивідуальному прояві, а це можливо лише в персональній площині, оскільки поза особою існування не має фундаментальної сили та здатності реалізуватися. Філософ вважає, що особа відзначається як індивідуальним, так і універсальним характером, даючи обґрунтування універсальності буття й утворюючи його фундамент [2, с. 203]. Як абсолютне співвіднесення дійсності особа стає головною засадою не лише реальності буття, але також його інтегральності й у певному значенні універсальності. Як стверджує у зв'язку з цим К. Войтила, повноту описаного процесу формує суспільство чи людство як сукупність осіб [13, с. 17].

У філософському трактаті «Персоналізм» (2000) Ч.С. Бартнік впроваджує думку про те, що персональність виступає основою формування понять, ідей, логіки, методології, онтології, телеології, тому їх не варто сприймати виключно як формальні утворення, оскільки вони знаходять свій фундамент в бутті, яким є особа. Без категорії особи панували б ірраціоналізм, суб'єктивізм, ілюзійнізм, ідеалізм, матеріалізм і абсолютна неспроможність надати буттю вимір істини, добра, свободи, дієвості та продуктивного спрямування. На переконання польського персоналіста, томізм висунув слушне твердження про первинність буття стосовно пізнання і суб'єкта, однак до нього слід додати буття та реалізм особи. Хоча особа є «пізнішою» порівняно з іншим буттям, проте вона має абсолютну першість і вищість над усім іншим. Філософ наполягає: «Буття у своїй істоті набуває прояву реальності тільки у зв'язках-стосунках (relatio) з особою» [5, с. 413]. Поза томізмом поширені псевдометафізичні концепції буття, в яких воно постає як конгломерат елементів, що представляють собою ідеальну основу або грубу матерію, сформовану без наповнення якимось сенсом. Томізм, який не закладає жодної реальності поза конкретними субстанціями, Ч.С. Бартнік розглядає як атомізм, з тією різницею, що тут субстанція більша і значиміша за атом, тому томізм не запропонував цілісної дійсності, а представив якусь вільну суму субстанцій, що серед них певна частина (людська) відзначається випадково розумним буттям.

Католицький філософ у статті «Сенс буття» (1981) говорить про те, що буття у співвіднесенні до особи набуває не лише своєї реальності, а й суті та сенсу, отже, «особа виступає розумною підставою, обґрунтуванням, межею, метою та сенсом буття» [7, с. 97]. Буття в персоналістичній інтерпретації Ч. С. Барніка постає як зв'язок-відношення (*relatio*) між людською і Божою особами. У цьому значенні буття бере участь у любові, свободі, розумності, пізнанні, дієвості і самореалізації особи, набуваючи питомих властивостей згаданих категорій. Дійсність започатковується в особі та сама формує особу, що є діалектичним процесом. Беручи початок від Бога, буття містить у собі риси персональності з різними вимірами Божого образу, адже Творець не може не залишити слідів своєї персональності, не відобразитись у бутті, яке він створив. Польський мислитель зазначає, що буття як основа людини, здобуває «своє звершення в пізнанні (істині), любові (добрі), свободі (цінностях) і самореалізації (естві), що в результаті веде до своєрідної повної абсолютизації (особи)» [2, с. 204]. У підсумку він стверджує: буття в категоріях суб'єкта і об'єкта зосереджується, концентрується в особі, тому особа й спільнота осіб не є випадковою еманациєю матерії, а постають із середини дійсності, її основ.

Особу не можна розглядати у відокремленні від буття як щось, що існує поза матерією, як це мало місце у філософії Платона й Аристотеля, де індивід виступає як мікрокосм, правзірець земного буття та перша субстанція порівняно з несубстанційним буттям. Тому персоналізм пропонує доповнення і пояснення, згідно з яким особа постає як мікродійсність, ключ, розумна підстава й обґрунтування всієї дійсності, її сенсу, устрою та здійснення. Особа кидає світло на реальний стан і форму всієї дійсності. При цьому дійсність має власну реальність, саму в собі та для себе і з огляду на себе власне здійснення. Тому неможна стверджувати, що вона повністю залежна від людини й пов'язана лише з нею.

Ч.С. Барнік говорить про існування певної сфери буття, пов'язаної зі спільнотою осіб як суспільним організмом, який не менш реальний за природний, поаяк, на думку філософа, індивідуальна особа не може вважатись єдиним зосередженням сутності буття. Хоча особа і суспільство тісно пов'язані та неподільні, суспільство має першість, з огляду на його збірну природу як буття багатоскладового, натомість, індивідуальна особа має її формальну та з огляду на своє ество. Як суспільство, так і особа відзначаються особовим, персональним буттям. Між індивідуальною особою й особовою сферою суспільства існує творчий взаємозв'язок у формі діади, тому індивідуальна особа знаходить свою реалізацію та довершення тільки у спільноті осіб. Тому «метою і звершенням буття виступає не лише індивід, а спільнота осіб, людство» [5, с. 414]. У рамках суспільства особа набуває нових форм, реалій, категорій і способів екзистенції.

У статті «Персоналістична онтологія» (2003) професор Барнік зазначає, що буття характеризується вкрай розлогим спектром проблематики та має багато аспектів, зокрема «діалектичного характеру: однини і множинності, абсолютності і реляції, загальності і конкретності, обмеженості і необмеженості, існування і порожнечі, логіки і алогічності, цілості і складових елементів, речей і способу буття» [4, с. 81]. Тому воно водночас є простим і складним. Усе це зумовлене тим, наскільки буття є мовою пізнання й спілкування між Богом і людиною, адже йому притаманна багатовекторність непізнавальних таємниць. Тому існує процес тривалого перманентного відкривання буття людині та наповнення його сенсом завдяки особі й спільноті осіб.

Людська особа спостерігає, усвідомлює та пізнає себе як таку, що існує, однак довести й обґрунтувати реальність існування світу є для неї складним завданням. Хоча завдяки дослідженню реальності матеріального світу неможливо повністю пізнати реальність людської особи, обидві ці реальності зустрічаються завдяки реальності спільнот (середовищ) осіб і всього буття. Оскільки реальність буття, як вже було згадано, має характер реляції, то піддається пізнанню і розумінню тільки у спільності. Тобто, на переконання Ч.С. Барніка,

буття можна пізнати у зв'язку з особою і з огляду на особу та навпаки [6, с. 12].

У праці «Персоналізм» польський науковець пише про те, що буття – це не сума субстанцій, речей, предметів, структур, реляцій, а щось більше – що все це становить і трансцендентує; особа ж не являє собою вичерпного прикладу буття ані з огляду на її зміст, ані з огляду на її форму; тому персоналізм розглядає буття і особу як взаємопов'язані феномени. Буття є реальним у своїй цілості, також реальним є конкретне буття, хоча кожне з них є реальним по-своєму. У випадку буття людини реальним є як індивід, так і спільнота людей. Буття загалом і буття людського роду зокрема, з огляду на їх спільну природу (вони створені Богом), є «цілісною єдністю» [5, с. 412]. Натомість, буття конкретної субзистенції особової істоти відзначається множинністю, тобто такого буття багато. Тому можна говорити про чисельність в єдності буття. Розглядаючи барнікову концепцію особи, польський богослов Р. Козловський зауважує: «Існування буття взагалі є одним, подібно до того, як одним є існування людства як загалу людей, оскільки воно (людство) стало єдиним актом створення, будучи реальністю яка постійно здійснюється» [11, с. 31]. Цим вказується, що створено людський рід, і немає значення, скільки людей було створено (двоє чи більше), люди продовжують свій рід, розвиваючись, творять своє спільне буття, буття людиною від моменту виникнення і до остаточної людини, яка буде. Фактом залишається, що всі люди, які були, є чи будуть, мають одне спільне буття, бо становлять одну цілість людського роду. Так само і все буття становить єдине за своєю сутністю ціле і, вже з огляду на свою специфіку, розбивається на види.

Індивідуальне неперсональне буття має іншу природу, кожне з них лише бере участь в існуванні цілості, адже не створюється кожне окремо. Цим неособове буття відрізняється від особового, кожне з яких отримує своє окреме існування, хоча завжди в реляції до спільноти осіб. У цей спосіб цілеспрямовані особи мають своє завершення і возвеличення в процесі буття, оскільки в них буття отримує фінальне звершення, повноту реалізації. Тому у випадку буття особи не може бути твердження про вихід і повернення до прабуття як першопричини та першоджерела, що нівелює особу, позбавляє її цінності, значення й сенсу. У персоналізмі йдеться про Прабуття в значенні довершення, здобуття повноти і досконалості буття.

Польський дослідник персоналізму К. Гуждж зауважує, що буття в концепції Ч.С. Барніка має вторинне значення порівняно з особою й отримує мотивацію свого існування з огляду на особу, лише особа є буттям в загальному значенні, оскільки відзначається субстанцією, самодостатнім, суб'єктивним існуванням. Неособове буття постає як категорія буття лише в значенні допоміжної реляції для особи і з огляду на неї як допоміжний елемент, посередник між особами [10, с. 212].

Розглядаючи категорію персональності, Ч.С. Барнік зазначає, що буття стає реальним передусім завдяки набуттю істотою персональності. Реальність людини постає і відкривається в персональності буття, в ній реальність проходить перевірку істинності й отримує свої умови, критерії, закони, підходи та досвід. Прийняття реальності особи не означає утвердження Шеллінгової ідеї соліпсизму чи виведення дійсності на підставі свідомості або несвідомості, особа здобуває реальність завдяки своїй залежності від буття, але лише у значенні вторинності, бо вона існує сама по собі, не маючи матеріального, видимого вияву. Однак особа не матиме повноти реальності до моменту, поки буття не поєднається зі світом особи, тільки тоді може відбуватись повноцінний пізнавальний процес і з'явитись підстава для правдивості суджень. Важливу роль при цьому відіграє субзистенція. Йдеться про те, наскільки буття виявляє себе внутрішньо в аспекті існування, що найкраще проявляється в особі та спільноті осіб і менш властиво й належно у світі речей. Звідси реальність постає як актуалізація субзистенції в особі [2, с. 204].

Зв'язок буття з особою є безмежно глибоким і таємничим. У ньому буття не втрачає своєї реальності через щораз більшу гуманізацію чи персоналізацію світу, оскільки буття і особа об'єктивно збалансовані і зв'язок між ними завжди

лишитися той самий: прямування людини в напрямі вдосконалення, досягнення вищого рівня розвитку стає можливим тільки завдяки відповідній реальності буття і навпаки. Можна відзначити, що коли зростає рівень досконалості особи, тоді поглиблюється рівень її внутрішнього індивідуального існування. Тому людина як особа знаходиться на найвищому онтологічному рівні існування. Завдяки цьому буття намагається розвинути завдяки своїй власній тотожності й есенціальній досконалості.

У другу чергу, реальність, на переконання польського філософа-персоналіста, властива речам, думці, правді, добру, красі, свободі, самореалізації. Дійсність відзначається тим більшим ступенем буття, чим більшим є рівень самодостатності її існування, вона набуває різноманіття в модальності, завдяки чому речі відрізняються в аспекті істоти, а остаточно – в аспекті інтенсивності існування. Існування як категорія буття взагалі виходить за рамки будь-якої есенції, істоти, форми і т. п. Воно постає як особливий персоналістичний елемент, основне відображення Бога як первинної категорії джерела Існування, а також «досконалості досконалостей», «буття буття», особа ж постає особливим «існуванням існування» [6, с. 15]. На переконання Ч.С. Бартніка, дійсність можна зрозуміти лише завдяки особі, і завдяки їй дійсність повертається до себе, це є своєрідним поверненням дійсності за посередництвом іншої дійсності. В особі дійсність здобуває повноту свого існування, завдяки особі існування приймає абсолютний характер і в ній набуває найбільшої відкритості у спрямуванні до Божих Осіб.

Персоналізм у такому ключі виявляє себе як інтегральність, неподільний синтез буття, йому найбільш властивий реалізм і визнання порівняної безмежності та нескінченності дійсності. Буття в його системі постає як особа, отже, як поєднання матеріальної і духовної дійсності. Буття в особовому аспекті проявляється як основа думки, любові, краси, свободи, дії, творчості й розвитку. Також його розглядають як основу і форму об'єктивності, обґрунтованості, перевірки, суті і реальності усього, що має персональну істоту. Буття стає засобом і перспективою спілкування між особами, дає можливість творити спільноту осіб, тобто виступає корелятивною повнотою трансформації особи в особу/особи [6, с. 21].

Польський дослідник персоналізму Б. Гацка стверджує, що, згідно з цією філософською системою, буттям варто вважати не лише якусь субстанцію у вузькому значенні, тобто природу і все, що в ній, а в першу чергу, особу як особливе буття і найвищий його прояв. До того ж, особа є найвищою категорією буття в процесі реалізації, здійснення. Тому особу у структурі дійсності варто вважати вінцем буття в абсолютному значенні, хоча її повнота проявлена в Богіві і за аналогією, принаймні, в нижчому порядку – в людині. У своїй реальності «особове буття становить центр загального буття» [9, с. 196]. Людська особа реалізує себе в певному контрапункті буття, але завдяки розвитку та творенню себе набуває повноти свого буття, постаючи як структура і подія водночас, відображення буття та його здійснення і реалізація. Особа реалізує себе і водночас робить універсальним буття, зокрема і власне.

Ч.С. Бартнік підкреслює, що феномен особи постає у світі дійсності як розумна підстава й обґрунтування іншого буття, можливість пояснити позалюдське та матеріальне буття. Одноточно структура особи знаходиться у стані первинного фундаменту, основи, яка потребує розвитку та вдосконалення, що і відбувається в процесі реалізації, здійснення особи. Особу варто трактувати у зв'язку з категорією сенсу буття; оскільки вона надає сенс усьому буттю, а її існування надає сенс будь-якому існуванню. Згадані два аспекти не можна розділяти, бо вони творять одну цілість, яка трансцендує обидва елементи – есенціальний і екзистенціальний. У будь-якому випадку особа як цілість, є живим сенсом решти дійсності [7, с. 103]. Це не означає, що кожна особа має досягнути й осягнути найвищий і найповніший ступінь самореалізації, достатньо того, що вона взагалі реалізується на будь-якому рівні особового феномену. Таким чином, в інтерпретації польського персоналіста, особа стає своєрідним трансцендентальним пунктом віднесення до усього існуючого буття.

У концепції персоналізму особа має дві сфери: зовнішньо-онтологічну і внутрішньо-суб'єктну. Друга сфера утворює своєрідний центр, ядро особи і вона є тою реальністю, яка підлягає процесу ненастанного здійснення. У такому висвітленні особа виступає постійним процесом творення та формування сенсу, хоча сама для себе не є сенсом, тобто не надає сенсу самій собі. Будучи сенсом позалюдського буття, особа не знаходиться над ним, тому людську особу не можна вважати повністю самодостатнім і реалізованим сенсом, позаяк вона сама потребує визначення та встановлення сенсу для себе. Варто говорити про знайдення сенсу для феномена особи. Ч.С. Бартнік пропонує вважати особу буттям, яке має стан елементарного рівня, фундаментом і «нарисом буття», але настільки динамічним і вищим за все інше, що може сам себе творити і в процесі творення формувати сенс свого й іншого буття. У цьому ракурсі «найбільшим сенсом особи стає осягнення певної повноти буття, повноти особи, досягнення максимального ступеня особового буття» [7, с. 103].

Інший аспект пошуку сенсу буття особи польський персоналіст бачить в її спрямованості до інших осіб. Оскільки особа має реляційну істоту, шукає повноти своєї реалізації разом з іншими та в інших особах, у тому числі і Найвищій Особі, якою є Бог. У тринітарній Особі Божій людська особа може осягнути власну глибину і знайти повноту самореалізації, тому вона як реляційне буття стверджує Найвищу Особу та її існування, бо в Ній полягає остаточною мета особи людської.

Ч.С. Бартнік вважає, що персоналізацію не можна трактувати в індивідуалістичний спосіб, ніби все має бути підпорядковане людині, без урахування ширшого контексту інших людей та інших форм буття, оскільки людина стає особою завдяки особливій реляції до всієї іншої дійсності. Сенс особового буття філософ вбачає у спільноті осіб, яка становить істотну реляцію до особового буття. Суспільство Ч.С. Бартніка розглядає як щось вагомніше, ніж звичайне середовище, в якому особа реалізує себе, тому суспільство в інтерпретації польського мислителя постає як «сенс усього буття і сенс буття індивідуальної особи» [5, с. 414]. У багатьох аспектах це залежить від сутності та наповненості самої спільноти, оскільки вона може бути відчуженою стосовно особи, деперсоналізованою, зматеріалізованою, але й може відзначатись протилежними якостями: виступати сприятливим середовищем для розвитку особи та її самовдосконалення, генерувати свободу та правдиві цінності.

У філософсько-теологічній статті «Персоналістична аполетика» (1990) Ч.С. Бартнік підтверджує, що персоналізм ставить в основу буття особу, ця персоналістична передумова, на розсуд мислителя, має універсальний характер. Він пояснює: існування особи зумовлює саму реальність і можливість буття як такого, оскільки особове буття дає підставу універсальності буття, його цілісності, тривалості й єдності. У філософсько-релігійній концепції професора Бартніка особа виступає «центром буття, який випромінює особову сутність на все інше буття, всю дійсність» [1, с. 31].

В інтерпретації польського науковця особа постає як найвища категорія буття, яку можна безпосередньо пізнати й дослідити. Вона відзначається найвищою наповненістю існування та життя. Натомість, неособове буття також характеризує динамізм і творення в напрямі персоналізування шляхом спілкування і впливу на нього особи, позаяк неособове буття в аспекті своєї суті у властивий собі спосіб стає основою думки, прагнення, любові, добра, краси, свободи, дії особи, насамперед, дає підстави людському існуванню шляхом творення спільноти буття (усього творіння Божого). До того ж, воно виступає засобом спілкування, надаючи можливість для єднання особового і матеріального буття. Неособове буття створює умови для формування особи, виступаючи середовищем, в якому особа у своїй реляції та спілкуванні творить себе, вступаючи у зв'язки-стосунки з іншим, неособовим буттям. Тому Ч.С. Бартнік говорить «про повноту омегального процесу універсального персоналізування буття» [8, с. 68], він вважає, що персоналізм збагатив метафізику своєю величною концепцією бачення не лише людини, а й усього буття.

У теологічному трактаті «Містерія людини» (2004) католицький філософ пропонує розглядати особу як буття найвище у своєму роді та найбільш містерійне, стверджуючи, що людина у своїй особовій суті виявляється чимось більшим, ніж тіло і душа, оскільки без цієї суті вони представлятимуть уніфікацію тіла і душі, анонімну й позбавлену будь-якого сенсу. На думку Ч.С. Бартніка, особа є чимось більшим, ніж сама душа, бо душа постає лише як основа особового буття, а особа – це найвищий ступінь буття й абсолютний прояв істини, «її не можна брати абстрактно саму по собі, відділяти від душі, оскільки вони неподільні, хоча її можна розглядати окремо від тіла» [3, с. 141]. З цієї причини після смерті не існує якоїсь анонімної душі, а є душа у своїй особовій іпостасі поряд із віртуальним співвіднесенням до тіла. Тому про померлого можна говорити як про особу, хоч і не в цілісному її вимірі, проте як про дійсну, реальну особу.

Ч.С. Бартнік наголошує, що в цьому контексті людська особа і постає як остаточна мета й сенс усього буття. Такого характеру вона набуває вже на базовому соматичному рівні, натомість, формально у площині душі. У повному ж значенні особа виступає сенсом буття в аспекті персональної субсистенції тіла і душі як єдиного цілого, як суб'єктності й містерії існування у площині ества. Польський персоналіст припускається думки, якщо у всесвіті існують інші розумні й вільні особові істоти, то і вони також є центрами у своїх вимірах: індивідуальному і суспільному. За такого підходу дійсність має поліцентричний характер, але «центрами у повното, абсолютному значенні є тільки особи, тобто особові буття» [3, с. 143].

Як бачимо, у філософсько-релігійному персоналістичному вченні католицького філософа Ч.С. Бартніка буття розглядається крізь призму особи в його людських вимірах і виявах. Оскільки питання філософії й теології передусім стосуються розуміння та тлумачення буття, професор Бартнік як філософ-персоналіст і богослов, який доклав чимало зусиль для антропоцентричної переорієнтації католицизму, наполягає на тому, що буття можна зрозуміти тільки завдяки особі, адже поза нею немає нічого іншого, що могло б дати повне його розуміння. На переконання мислителя, особа відзначається як індивідуальним, так і універсальним характером, даючи обґрунтування універсальності буття й утворюючи його фундамент. У його інтерпретації буття постає як зв'язок-стосунки (relatio) між людською і Божою особами й у цьому значенні бере участь у любові, свободі, розумності, пізнанні, дієвості і самореалізації особи, набуваючи питомих властивостей згаданих категорій. Польський філософ говорить про існування певної сфери буття, пов'язаної зі спільнотою осіб як суспільним організмом, який не менш реальний за природний, бо на його думку, індивідуальна особа не може вважатись єдиним зосередженням сутності буття. Хоч особа і суспільство тісно пов'язані й неподільні, суспільство має першість, з огляду на його збірну природу як буття багатоскладового. Таким чином, у концепції Ч.С. Бартніка йдеться про персональну наповненість буття, зумовлену тим, що дійсність особи є ядром буття і чинником, який утворює його сенс.

Література

1. Bartnik Cz. St. Apologetyka personalistyczna / Czesław Stanisław Bartnik // Studia Teologiczne. Białystok – Drohiczyń – Łomża. – 1990. – № 8. – S. 23–32.
2. Bartnik Cz. St. Kategoria personalności jako najwyższe uwarunkowanie / Czesław Stanisław Bartnik // Filozofia człowieka. Zarys problematyki. Antologia tekstów / pod red. R. Darowski. – Wyd. 3. – Kraków: Wydawnictwo WAM, 2002. – S. 200–204.
3. Bartnik Cz. St. Misterium człowieka / Cz. St. Bartnik. – Lublin: Standruk, 2004. – 442 s.
4. Bartnik Cz. St. Ontologia personalistyczna / Cz. St. Bartnik // Personalizm. – 2003. – № 5. – S. 75–84.
5. Bartnik Cz. St. Personalizm / Cz. St. Bartnik. – Wyd. 2 popr. i poszerz. – Warszawa: O.K., 2000. – 531 s.
6. Bartnik Cz. St. Rozumienie rzeczywistości w personalizmie / Cz. St. Bartnik // Roczniki Teologiczno-kanoniczne. – 1989. – № 36. – S. 5–21.

7. Bartnik Cz. St. Sens bytu / Cz. St. Bartnik // Roczniki Teologiczno-kanoniczne. – 1981. – № 28. – S. 97–109.

8. Bartnik Cz. St. Szkice do systemu personalizmu / Cz. St. Bartnik. – Lublin: Wydawnictwo KUL, 2006. – 286 s.

9. Gacka B. Personalistyczna eklezjologia / B. Gacka // Historia i Logos. Cz. S. Bartnikowi na 60-lecie / pod red. K. Macheta, K. Gyźdź, M. Kowalczyk. – Lublin: Standruk, 1991. – S. 196–207.

10. Goźdź K. Chrystologia «spełnienia osobowego» / K. Goźdź // Historia i Logos. Cz. S. Bartnikowi na 60-lecie / pod red. K. Macheta, K. Gyźdź, M. Kowalczyk. – Lublin: Standruk, 1991. – S. 208–215.

11. Kozłowski R. Koncepcja osoby w pismach Czesława Stanisława Bartnika. Studium analityczno-krytyczne / R. Kozłowski. – Poznań: Wydział teologiczny UAM, 2001. – 240 c.

12. Rourke R. A. Theory of Personalism / T. R. Rourke, Rosita A. Chazarreta Rourke. – Lanham, Boulder, New York, Toronto, Oxford: Lexington Books, 2005. – 219 p.

13. Wojtyła K. Osoba: podmiot i wspólnota / K. Wojtyła // Roczniki Filozoficzne. – 1977. – № 24. – S. 6–39.

Анотація

Горбань Р. А. Визначення буття в персоналістичному вченні Чеслава Станіслава Бартніка. – Стаття.

У статті вперше персоналістичне вчення католицького філософа Ч.С. Бартніка, зокрема тлумачення ним категорії буття, розглядається не з позиції богослов'я, а на засадах релігієзнавчої науки. Зазначається, що польський персоналіст у своєму філософсько-релігійному вченні розглядає буття у світлі особи, адже поза нею немає нічого іншого, що могло б дати повне його розуміння. Він стверджує, що особу варто трактувати у зв'язку з категорією сенсу буття, оскільки вона надає сенс усьому буттю, а її існування надає сенс будь-якому існуванню. При цьому, на думку філософа, сенсом, метою і звершенням буття виступає не лише індивід, а спільнота осіб, суспільство. Суспільство польський мислитель розглядає як щось вагомніше, ніж звичайне середовище, в якому особа реалізує себе, тому суспільство в його інтерпретації постає як сенс усього буття і сенс буття індивідуальної особи. Хоч особа і суспільство тісно пов'язані й неподільні, суспільство має першість, з огляду на його збірну природу як буття багатоскладового. Таким чином, у концепції Бартніка йдеться про персональну наповненість буття, зумовлену тим, що дійсність особи є ядром буття і чинником, який утворює його сенс.

Ключові слова: персоналізм, особа, суспільство, буття, зв'язки-відношення (relatio), сенс.

Аннотация

Горбань Р. А. Определение бытия в персоналистическом учении Чеслава Станислава Бартника. – Статья.

В статье впервые персоналистическое учение католического философа Ч.С. Бартника, в частности, толкование им категории бытия, рассматривается не с позиции богословия, а с позиции религиоведения. Отмечено, что польский персоналист в своём философско-религиозном учении рассматривает бытие в свете личности, так как вне её нет ничего другого, что могло бы дать полное его понимание. Он утверждает, что личность следует толковать в связи с категорией смысла бытия, ибо она даёт смысл всему бытию, а её существование придаёт смысл всякому существованию. При этом философ считает, что смыслом, целью и завершением бытия выступает не только индивид, но и сообщество личностей. Общество польский мыслитель рассматривает как нечто более значимое, чем обычную среду, в которой личность реализует себя, поэтому общество в его интерпретации выступает как смысл всего бытия и смысл бытия отдельной личности. Хотя личность и общество тесно связаны и неразделимы, общество является первичным ввиду его собирательной природы как бытия многосоставного. Таким образом, в концепции Бартника речь идёт о персональной наполненности бытия, обусловленной тем, что действительность личности является ядром бытия и его смыслообразующим фактором.

Ключевые слова: персонализм, особа, общество, бытие, связи-отношения (relatio), смысл.

Summary

Gorban R. A. Definition of existence in personalistic doctrine of Czeslaw Stanislaw Bartnik. – Article.

Scientific novelty is that Personalistic Doctrine of the Catholic philosopher, the way he interprets the category of existence in particular, is considered based on religious science and not from the perspective of theology. The conclusion to be drawn is that in his philosophical and religious Personalistic Doctrine, the Polish philosopher-personalist considers existence in the light of a personality, as there is nothing else beyond it, that could reveal insights into existence. He states that a person should be treated in relation to the category of sense of existence, because it gives meaning to the whole of reality, and its existence gives sense to any existence. Thus, the philosopher

believes that not only an individual but also community of persons, namely society, are the sense, goal and accomplishment of existence. The Polish thinker regards society as something more important, than a usual environment, where a person realizes its potential. According to him, society is a sense of both the whole existence and an individual person. Although a person and society are closely connected being indivisible, the latter takes priority in view of its collective nature akin to multi-existence. Therefore, the concept of Czeslaw Stanislaw Bartnik is about personalistic fullness of existence, preconditioned by the fact that reality of a person is the core of existence and factor that makes its sense.

Key words: personalism, person, society, existence, relationships (relatio), sense.